

אות

כתב עת לספרות ולתיאוריה

13 גיליון
2025 חורף

עורכים מיכאל גלוזמן, מיכל ארבל, אורי ש. כהן
עורכי הגיליון חן אדלסבורג וגיא ארליך
חברי המערכת חן אדלסבורג, גיא ארליך, איל בסן
רכות המערכת הילה ברוקמן
מערכת מייעצת מיה ברזילי, אדריאנה ג'ייקובס, אבנר הולצמן, חנה נוה, מנחם פרי, חנה קרונפלד,
ורד קרתי שם־טוב, נעמה רוקם
עריכת טקסט ורד שמש
עריכה גרפית מיכל סמורקוביץ ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי באוניברסיטת תל אביב

על העטיפה: "Contracture provoquée", איור על פי תצלום של המחבר, פול רניאר, 1887
© Paul Regnard, *Sorcellerie, magnétisme, morphinisme, délire des grandeurs*, Paris: E. Plon, Nourrit et
Cie, 1887. Public domain.

אות הוא כתב עת אקדמי שפיט היוצא אחת לשנה (שנתון) מטעם מרכז קיפ לחקר הספרות והתרבות העברית,
אוניברסיטת תל אביב
המאמרים המתפרסמים בכתב העת **אות** עוברים הליך שיפוט ומבוססים על כללי המחקר האקדמי

ISSN 2707-5680

© 2025 כל הזכויות שמורות למערכת אות, מרכז קיפ לחקר הספרות והתרבות העברית, בניין רוזנברג, אוניברסיטת תל אביב,
תל אביב 6997801

ot.kipp@gmail.com

הוצאת הקיבוץ המאוחד, ת.ד. 2104, בני ברק
נדפס ברפוס סדר צלם

הקדמה: האומנם נעלמה ההיסטריה? שובה העיקש של תיאוריית הפיתוי

חן אדלסבורג וגיא ארליך

המושג "היסטריה" – המצוי בשימוש כמעט יומיומי בשיח הרווח כיום בישראל (ובכלל) – הופיע כבר ביוון העתיקה: היפוקרטס טבע מונח זה, שפירושו המילולי הוא "רחם" ביוונית עתיקה (היסטרה), כדי לתאר מחלה הנובעת מתזוונות של הרחם בחלל הבטן. תפיסה זו נשענה, בין השאר, על מסורות רפואיות קדומות יותר, ובהן רעיונות המופיעים בפפירוסים רפואיים ממצרים העתיקה.¹ ההסבר שהציע היפוקרטס החזיק מעמד אלפי שנים, ושימש כלי להצדקת השליטה במיניות הנשית והכוונתה למימוש במסגרת נישואים הטרוסקסואליים בלבד. לעיתים הימנעות מיחסי מין נתפסה כגורם להיסטריה, ולכן נישואים היו הפתרון האולטימטיבי; ולעיתים דווקא "הפקרות מינית" הובנה כגורם להיסטריה, וה"תיקון" הרצוי היה, כמובן, חיים של נישואי בורגנות. רק במאה השמונה-עשרה, עם עלייתו של מדע הרפואה המודרני, התגלה כי לתזוונות שתיאר היפוקרטס אין כל היתכנות פיזיולוגית.² עם זאת, גם אז המחלה לא נעלמה אלא רק שינתה את צורתה: במקום מחלה בעלת גורם פיזיולוגי, היא הפכה למחלה נעדרת

1. Edward H. Reynolds, "Hysteria in Ancient Civilisations: A Neurological Review: Possible Significance for the Modern Disorder", *Journal of the Neurological Sciences*, 388, 2018, pp. 208–213

2. Andrew T. Scull, *Hysteria: The Biography*, Oxford University Press, Oxford and New York 2009. כיום, בעקבות התפתחויות טכנולוגיות ורפואיות, קיימת היתכנות לתזוונה של הרחם בתוך האגן. כך למשל, נשים החולות בסרטן יכולות לעבור הסטת רחם, דבר המאפשר להן לשמור על הפוריות שלהן. ביולי 2025 נולד תינוק בבית החולים בילינסון לאחר ניתוח כזה – השישי מסוגו בעולם; וראו אצל אור הדר, "אחת ממש בעולם: לידה ראשונה בישראל לאחר הסטת רחם", *Ynet*, 23 ביולי 2025, <https://www.ynet.co.il/health/article/rjltzxaieg>

גורם כזה, כפי שהמשיגו אותה זיגמונד פרויד ויוזף ברויאר – מחלה פסיכוסומטית המבטאת בגוף מצוקות נפשיות.

אלסטיות זו היא מה שמייחד את ההיסטריה על פי איתמר לוי: "הסימפטומים שלה משנים צורה בכל הקשר תרבותי, כאילו היו חיישנים המגיבים לרוח הזמן".³ לוי התייחס לחזרה השיחנית אל ההיסטריה לאורך ההיסטוריה – בכל פעם בפרשנות תרבותית שונה – כמאפיין המובהק ביותר שלה, שכן המושג משנה את משמעותו מדי כמה עשורים.⁴ בכל דור ההיסטריה מושלכת על נשים שאינן מיישרות קו עם הדרישות החברתיות המופנות אליהן, ומשמשת כלי קיבול גמיש במיוחד, המסוגל להכיל הגדרות מתחלפות – רחם נודד, פריצות, פריג'ידיות, דיבוק, כישוף, מחלת עצבים, טראומה מינית, פנטזיה אדיפלית ועוד ועוד.⁵

בשל האלסטיות שלה, החל מאמצע המאה התשע-עשרה הובנה ההיסטריה כצורת ביטוי אומנותית כמעט. ז'אן-מרטן שארקו, למשל, פיתח תפיסה ויזואלית שלה: הוא ביטא זאת הן באמצעות צילומים ותערוכות שערך בבית החולים סלפטריר

3. איתמר לוי, "אחרית דבר: על תעתועי ההיסטריה ועל היסטריה של כריסטופר בולאס", בתוך כריסטופר בולאס, היסטוריה, מאנגלית: לירון מור, תולעת ספרים, תל אביב 2009, עמ' 259.

4. אלסטיות זו של המושג אפשרה להרמן ברוך להרחיבו לתיאור התנהגותו של קולקטיב. ברוך צפה בתגובות ההמון לשינויים היסטוריים והגדיר את עליית הפשיזם בשנות השלושים של המאה העשרים כ"היסטריית המונים" (Massenwahntheorie). מקור המושג עלה ברעדו ב-12 בנובמבר 1918, בעת שישב עם חבריו בבית הקפה הרנהוף בווינה, לקראת ההכרזה הצפויה על הקמת רפובליקה אוסטריית. ברוך הבחין כיצד ההמון שהתקבץ ברחובות העיר באותו יום, עבר באחת מאווירה של שמחה אל תחושות פאניקה כאשר נורו יריות. בתוהו ובוהו שנוצר, שני בני אדם נמחצו למוות ושלושים נוספים נפצעו קשה. מפגש ראשון זה עם ההמון והשינויים הקולקטיביים והפתאומיים בהתנהגותו – שהיו עדות לאלסטיות הרגשית של ההמון – היוו השראה לכתיבתו הספרותית והתיאורטית. מאז עליית הנאציזם עסקה כתיבתו בתופעת ההיסטריה ההמונית, שלדידו הניעה את התפשטות הפשיזם. למרבה הצער, תרומתו המיועדת למאבק בפשיזם העולמי נותרה בלתי גמורה, ועם זאת היא עומדת כיצירה ייחודית ומרשימה בתחום הפסיכולוגיה של ההמון. לטענתו של ברוך, הדמוקרטיה היא הדרך היחידה למנוע היסטריית המונים; וראו, Brett E. Sterling, *Hermann Broch and Mass Hysteria: Theory and Representation in the Age of Extremes*, Camden House, New York 2022.

5. גם הגדרתו של ז'אק לאקאן את ההיסטריה כתשוקה מתמדת לתשוקתו של האחר, שמה במרכז את האלסטיות ומזהה בה את מקור התופעה עצמה. לטענת לאקאן, ההיסטריית רוצה שישתוקקו אליה, ובכך מפנימה באופן קיצוני את התפקיד התרבותי של נשים כמושא לתשוקה גברית. בדרך זו היא חושפת לאחור את החסר שלו ומציעה את עצמה כמענה על ידי הפיכתה למושא תשוקתו. אלסטיות זו היא המאפיין המרכזי של התשוקה הנשית; וראו Jacques Lacan, *The Seminar of Jacques Lacan*, vol. XI, *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*, trans. Alan Sheridan, W.W. Norton & Company, New York 1998.

(Salpêtrière) בפרז, שבהן כינה את ההיסטרית "פסל של כאב חי";⁶ והן בשיעורים שערך, שבהם הפנט את המטופלות שלו מול קהל והציג לראווה את ההתקפים שלהן כמעין ספקטקל מרהיב. תפיסתו את הנשים שסבלו מהיסטריה כמנוונות מוסרית היא שאפשרה, וגם הצדיקה בעיניו, את השימוש הוויזואלי שעשה בהן. זיגמונד פרויד, שלמד אצל שארקו – ואף האדיר אותו בטענה שהיה הראשון שהקשיב לנשים ההיסטריות⁷ – המיר את ההיסטריה להפרעה נרטיבית. ב"קטע מאנליזה של היסטריה" (1905) טען כי האינדיקציה למחלה היא אי-העקיבות בסיפור של המטופלת, ולא דווקא התנהגות חריגה או הופעה של סימפטום מסוים. אי-העקיבות בסיפור היא אפוא הסימפטום: "אינני יכול שלא לתמוה כיצד הוציאו מחברים שונים מתחת לידיהם סיפורי מקרים של היסטריה רהוטים ומדויקים כל כך. למעשה אין החולים מסוגלים לדווח כך על עצמם. הם יודעים אמנם לספק לרופא מידע מספיק ורציף על תקופה זו או אחרת בחייהם, אבל אז מופיעה בסיפוריהם תקופה שלגביה נעשים דבריהם רדודים, משופעים בפערים ובחידות".⁸

הפרשנויות של ההיסטריה כפואטיקה אפשרו לתנועות אומנותיות שונות לאורך המאה העשרים לנכס אותה מחדש, ומדי כמה עשורים היא שבה ומופיעה בווריאציות ובשיחים שונים. כך למשל בשנות העשרים של המאה העשרים חגגו הסוריאליסטים את ההיסטריה כבריאה פואטית והציעו מפגש חדש בין הלא-מודע הפרוידיאני לבין השפה. מחווה זו הופיעה בגיליון מיוחד של *La révolution surréaliste* בשנת 1928. החיבור בעל האופי המניפסטי, שנחתם בידי לואי אראגון ואנדרה ברטון, נשא את הכותרת "יובל חמישים להיסטריה" ונפתח במילים: "אנחנו, הסוריאליסטים, רוצים לחגוג כאן את יובל החמישים להיסטריה, התגלית הפואטית הגדולה ביותר של סוף המאה התשע-עשרה, ובדיוק בזמן שבו נראה כי מושג ההיסטריה מתפרק לחלוטין".

6. שארקו דרש מהמטופלות להפגין את ההיסטריה שלהן, כלומר להפוך אותה לויזואלית. על פי ז'ורז' דידי-הוברמן, מטופלות שלא שיתפו פעולה עם דרישה זו הועברו לאשפוז בבידוד; וראו Georges Didi-Huberman, *Invention of Hysteria: Charcot and the Photographic Iconography of the Salpêtrière*, trans. Alisa Hartz, MIT Press, London 2003
7. בכיורפיה שכתב על פרויד הדגיש פיטר גיי את יחסו המעריך של פרויד לשארקו וציטט את דבריו למרתה בראניס: "הוא אחד מגדולי הרופאים, גאון ואדם מפוכח, פשוט עוקר את דעותי וכוונותי מן השורה. אחרי הרצאות מסוימות שלו אני מרגיש כאילו יצאתי מנוטר-דאם חדרור הבנה חדשה של השלמות. [...] אינני יודע אם הזרע יניב פרי ביום מן הימים; אולם אני יודע לבטח, ששום אדם לא פעל עלי מעולם כמוהו", וראו פיטר גיי, פרז: פרשת חיים לזמננו, מאנגלית: עדי גינצבורג-הירש, דביר, תל אביב 1993, עמ' 52.
8. זיגמונד פרויד, "קטע מתוך אנליזה של היסטריה", מגרמנית: אברהם הוס, בתוך עמנואל ברמן (עורך), פרויד ודורה, עם עובד, תל אביב 2000, עמ' 36.

ברטון ואראגון סיכמו את המניפסט בהגדרה חדשה שעושה דה־פתולוגיזציה להיסטריה: "ההיסטריה אינה מצב פתולוגי, וניתן לראותה מכל בחינה כצורת ביטוי עליונה"⁹. כחלק מאותה סירקולציה שיחנית, נוכסה ההיסטריה בשנות השבעים במסגרת הגל השני של הפמיניזם הצרפתי. הלן סיקסו – בספר זה עתה נולדה (1975), שכתבה עם קטרין קלמנט, ובמאמרה המפורסם "צחוקה של המדוזה" – הפכה את ההיסטריה לצורת ביטוי מחיה ומתנגדת: "זו את דורה, את הבלתי נשלטת, הגוף הפואטי, ה'פילגש' האמיתית של המסמן. לא ירחק היום והמרץ שלך ייראה בפעולה, כשהדיבור שלך לא יופנם עוד, חודו לא יופנה עוד כנגד שדך, אלא ייכתב כנגד האחר"¹⁰. בשנות השמונים המשיכו מגמה זו פמיניסטיות אמריקאיות, ובהן איליין שוואלטר שטענה כי ההיסטרית מייצרת מעין שפה אלטרנטיבית, שהדגש בה אינו סמנטי. זוהי שפה אידיויסינקרטית, אך תכליתה תקשורתית.¹¹ אומנם השיח הפמיניסטי שניכס את ההיסטריה בסוף המאה העשרים הדגיש גם את השימוש שנעשה בה ככלי לדיכוי נשים, אולם הדגש הסמיוטי של הדיון והניכוס הפואטי הרחיקו אותו בסופו של דבר מהאלימות הממשית כלפי הגוף הנשי.

החזרה שלנו היום אל מושג ההיסטריה נעשית מתוך פרספקטיבה של מדעי הרוח הרפואיים, ומטרתה להפנות זרקור אל העובדה כי התבססותה של הפרדיגמה המדעית במאה התשע־עשרה הייתה כרוכה באלימות לא מבוטלת כלפי אוכלוסיות שגם כך היו נתונות לאלימות. אחת האוכלוסיות הפגיעות ביותר לאלימות רפואית הייתה קבוצת הנשים, שספגו השפלה, דיכוי ואפליה שיטתיים. באנגליה של 1864, למשל, התחולל אחד המאבקים הפמיניסטיים החשובים של המאה, נגד חוק המתיר את בדיקתן הכפויה של יצאניות. בסופו של דבר בוטל החוק בעקבות המאבק.¹² באותן שנים בסלפטרייר בפריז השתמש שארקו בשלל אמצעים אלימים כדי לבסס את שמו ואת מעמדו כאבי תחום הנורולוגיה: הוא כלא אותן, בודד אותן, מנע מהן מזון, דקר את גופן, צילם אותן בתנוחות שונות כשהן עוטות לכוש מינימלי בלבד, והציג את התקפיהן לראווה.¹³ למעשה, מדע הרפואה המערבי התבסס על דיכוטומיה חדה בין בריאות, שיוצגה על

9. Patricia Gherovici, "Where Have the Hysterics Gone? Lacan's Reinvention of Hysteria", *English Studies in Canada*, 40:1, 2014, pp. 51–52.

10. הלן סיקסו, "צחוקה של המדוזה", מצרפתית: מיכל הראל, בתוך דליה באום, דלילה אמיר, רוני ברירי-גארב, יפה ברלוביץ', דבורה גריינמן, שרון הלוי, דינה חרובי וסילביה פוגל-ביואי (עורכות), ללמוד פמיניזם: מקראה, הקיבוץ המאוחד, תל אביב 2006, עמ' 145–146.

11. Elaine Showalter, "Hysteria and the Histrionic", *Hystories: Hysterical Epidemics and Modern Media*, Columbia University Press, New York 1997, p. 7.

12. אייל כתבן, "אבחנה מברלת או הבחנה מברלת? הקשר בין בדיקות רפואיות, גופניות ונפשיות כפויות לדיכוי נשים והפלייתן", עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם, 2007, עמ' 850.

13. דידי־הוברמן, *Invention of Hysteria*, לעיל הערה 6.

ידי הגוף הגברי, לבין חולי, שיוחס למגפת ההיסטריה המזוהה עם הגוף הנשי.¹⁴ על כן אין זה מקרה שנוצרו יחסי אי-אמון בסיסיים בין נשים לבין הממסד הרפואי – יחסים שניתן לכנותם גם אי-צדק אפיסטמי או אי-צדק עדותי.¹⁵ אם כן, כבר שנים רבות, אלימות רפואית נשענת על אלימות מינית ומגדרית. הבנת הנשיות כחולי שמקורו באיברי הרבייה הנקביים – ואף צמצומה לרחם בלבד – מצדיקה שוב ושוב, כמו במעגל קסמים, את מיקומן הנמוך של הנשים בהיררכיה החברתית והמשפחתית. במקביל, האלימות המינית מייצרת חולי ממשי, ומאפשרת להמשיך ולשמר זיהוי זה. כפי שנרצה לטעון בהקדמה זו, תיאוריית הפיתוי של פרויד וברויאר חשפה לרגע את המעגל ההרסני הזה – ולכן הודחקה למשך עשרות שנים. התנועה המחזירה אותו היום לתודעה היא #MeToo, ותרבות ההסכמה צמצמה מתוכה, הקושרת מחדש בין האלימות המינית לאלימות הרפואית. לפיכך מושג ההיסטריה הוא המפתח להבנת הצימוד שבין שני הפנים הללו של הדיכוי הנשי.

*

בראשית דרכם זיהו פרויד וברויאר את מקור ההיסטריה בפגיעה מינית בילדות – עמדה שממנה נסוגו מאוחר יותר. מסקנה זו התבססה על טיפולים שביצעו בשמונה-עשר מטופלים ומטופלות (שישה גברים ושתיים-עשרה נשים), וזכתה לכינוי "תיאוריית

14. אחד הסיפורים המדגימים היטב כיצד עליית השיח הרפואי תרמה לדיכוי נשים וליצירת יחסי אי-אמון ביניהן לבין הממסד הרפואי הוא הסיפור הקצר "הטפט הצהוב" מאת שרלוט פרקינס גילמן (1892). הסיפור מתאר אישה שלאחר לידה, אובחנה כסובלת מהיסטריה, ובעקבות אבחנה זו נכלאה בחדר שאין בו דבר מלבד טפט צהוב מכוער. מטרת הכליאה מוצגת כ"טיפול במנוחה", טכניקה שפיתח הרופא ויר מיטשל לטיפול בהיסטריה והייתה רווחת בסוף המאה התשע-עשרה, אך בפועל היא מדרדרת את האישה אל סף השיגעון. סיפור זה נחשב לסיפור פרדיגמטי על היסטריה כמושג פטריארכלי שתכליתו לעשות פתולוגיזציה לנשיות. פרקינס גילמן, פמיניסטית אמריקאית מהגל הראשון שלחמה למען זכויות נשים, פרסמה את הסיפור בעיצומו של מאבק הסופרג'יסטיות. עשורים מאוחר יותר קיבל הסיפור מעמד איקוני: חוקרות פמיניסטיות מהגל השני של הפמיניזם "גילו אותו מחדש" כסיפור מהאה אנטי-פסיכיאטרי, היוצא נגד מדיקליזציה של נשיות ושל אימהות. הסיפור מציג את מחלת ההיסטריה כתוצר ישיר של שליטה גברית על נשים ושל שלילת זכויותיהן הבסיסיות, ובהן הזכות לבחור טיפול רפואי כרצונן, הזכות לקניין ואף הזכות ליצור ולהביע את עצמן. מי שאבחנו וכלאו את גיבורת הסיפור הם בעלה ואחיה, שניהם רופאים; כך מובלט המיזוג הקטלני בין הסמכות הגברית לסמכות הרפואית. בעת הנוכחית, שבה בוטלה הפסיקה המעניקה לנשים את הזכות להפלה בארצות הברית, ובמדינות רבות נשללת מנשים האוטונומיה על גופן, נדמה כי סיפור זה, העוסק במדיקליזציה של הגוף הנשי, בדיכאון או בפסיכוזה אחרי לידה ובהתמודדות עם נוכחות בלתי רצויה של תינוק, רלוונטי עוד יותר מתמיד; וראו שרלוט פרקינס-גילמן, "הטפט הצהוב", בתוך משה רון (עורך ומתרגם מאנגלית), הסיפור האמריקאי הקלאסי: אנתולוגיה, עם עובד, תל אביב 2012, עמ' 287-312.

15. Miranda Fricker, *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*, Oxford University Press, Oxford 2007

הפיתוי". תיאוריה זו נוסחה לראשונה בספרם מחקרים בהיסטוריה (1895), ובמסגרתה הוצגה ההיסטוריה במונחים של טראומה מינית המורכבת משני אירועים ההופכים זה את זה לטראומטיים בדיעבד. האחד מתרחש בילדות המוקדמת לפני ההתבגרות המינית; והאחר מתרחש בשלב מאוחר יותר, כאשר כבר התפתחה הבנה מסוימת של מיניות בוגרת. ברגע שהאירוע המאוחר מעלה את זיכרון האירוע הראשון, התוכן מודחק מן המודעות ועובר התקה אל סימפטום גופני.¹⁶ המקרה הפרדיגמטי הממחיש את תיאוריית הפיתוי הוא המקרה של קתרין, נערה שסבלה מהתקפים של קוצר נשימה וסחרחורות. באנליזה שערך לה פרויד, הוא גילה שמקור ההתקפים הוא פגיעה מינית מצד דוד שהתנגב למיטתה. רק בגרסה מאוחרת יותר של הטקסט, חשף פרויד לקוראיו כי למעשה היה זה אביה של הנערה ולא דודה, וכי זהו מקרה מובהק של גילוי עריות. עוצמת האיום הכרוכה בחוויה זו הובילה להדחקה אל הלא-מודע ולהופעתם של סימפטומים היסטריים.¹⁷

ספרם של פרויד וברויאר היה ביקורתי ביותר כלפי האלימות המינית שהייתה נהוגה בסביבתם. בדברי הסיכום לחלקו בספר,¹⁸ הגדיל ברויאר לעשות וטען כי אחד ממקורות ההיסטוריה המרכזיים הוא מיטת הנישואים:

16. מתח נוסף העולה בבירור במחקרים בהיסטוריה, נוגע בהתנגשות בין האינטלקט החרף והאנרגיות האדירות שהיו לרבות מן המטופלות של פרויד וברויאר, לבין הנורמות המגדריות שדרשו מנשים להיות אימהות ועקרות בית. דרישות אלו מנעו מהן לרכוש השכלה גבוהה או להתבטא באופן אומנותי. הדבר בלט במיוחד במקרה של ברטה פפנהיים (אנה או), שלימים נהייתה לעובדת הסוציאלית הראשונה בגרמניה ולהוגה פמיניסטית; וראו ברטה פפנהיים, זכותה של אישה: מבוחר כתבים על פמיניזם ויהדות, מגרמנית: יונתן ניאד, כרמל, ירושלים 2019. התנגשות זו בין הדרישות המגדריות לבין מאפייני האישיות כונתה "אינורסיה מינית", והיא אפיינה גם גברים שאובחנו עם היסטריה. כך למשל הומוסקסואליות וכל תכונה או התנהגות שזוהתה כנשית, נתפסו כהיסטריה. הרעיון של היסטריה כסוג של אינורסיה מינית הופיע שוב בשנות השישים של המאה העשרים בעקבות ספרה של בטי פרידן המסתורין הנשי, שבו מתוארת "הבעיה שאין לה שם". פרידן, שבדקה את מידת שביעות הרצון של בנות דורה, מצאה כי הן סובלות משלל בעיות נפשיות שמקורן בהתנגשות בין הדרישות החברתיות מעקרות הבית האמריקאיות בפרברים לבין רצונותיהן ויכולותיהן האינטלקטואליות; וראו בטי פרידן, "הבעיה שאין לה שם", מאנגלית: דקלה תדמור, בתוך באום ואחרות (עורכות), ללמוד פמיניזם: מקראה, לעיל הערה 10, עמ' 48-61. על אינורסיה מינית ראו גם בהמשך.

17. זיגמונד פרויד ויוזף ברויאר, מחקרים בהיסטוריה (1893-1895), מגרמנית: מרים קראוס, ספרים, צפת, 2004; פרויד, "קטע מתוך אנליזה של היסטריה", לעיל הערה 8, עמ' 31-101.

18. מחקרים בהיסטוריה מחולק לפרק של ברויאר העוסק בטיפול שלו באנה או, לארבעה פרקים של פרויד המתארים ארבעה טיפולים שונים, וכן לשני סיכומים נפרדים, שכל אחד מהם נכתב בידי אחד מן המחברים.

הנישואין מביאים עמם טראומות מיניות חדשות, ואכן יש מקום להתפלא על שליל הכללות לא משפיע באורח פתוגני לעיתים יותר קרובות, משום שלמרבית הצער התוכן שלו דומה יותר למעשה אונס מאשר לפיתוי ארוטי. [...] גם במהלכם של נישואין רבים מתרחשות טראומות מיניות. אותם סיפורי מחלה שנאלצנו להימנע מפרסומם מכילים הרבה טראומות כאלה, דרישות סוטות של הבעל, יחסי-מין לא טבעיים וכיוצא באלה. נראה לי שלא אגזים אם אומר שהרוב הגדול של נזירות קשות אצל נשים מקורן במיטת הנישואין.¹⁹

ואולם, תיאוריית הפיתוי לא התקבלה בקרב החברה הרפואית. כשפרויד הציג אותה בשנת 1896 לפני החברה המקומית לפסיכיאטריה ולנזירותולוגיה, הרצאתו זכתה, לדבריו, "לקבלת פנים קפואה מן החמורים, וקרפט-אבינג השמיע את פסק הדין התמוה: 'זה נשמע כמו אגדה מדעית'".²⁰ בעקבות דחייה זו נסוג פרויד מתיאוריית הפיתוי בכתביו המאוחרים.²¹ כבר בשנת 1905 פירש ב"קטע מאנליזה של היסטריה" את ההיסטריה כצורת סיפור לא-קוהרנטית הנובעת מהדחקה של פנטזיות מיניות. כך הומר מקור הסימפטומים ההיסטריים מן האלימות המינית הממשית אל דחפים מיניים לא-ממומשים במסגרת התסביך האדיפלי ותיאוריית המשאלה. מהלך זה הגביר את חוסר האמון בין רופאים למטופלות, שכן משמעותו הייתה במידה רבה האשמת הקורבן – הטלת האחריות לחולי על הנשים עצמן, על "נפשן העדינה".²²

19. פרויד וברויאר, מחקרים בהיסטריה, לעיל הערה 17, עמ' 283–284.
20. מצוטט אצל גיי, פרויד, לעיל הערה 7, עמ' 87. משמעות טענתו של פרויד הייתה כי מגפת ההיסטריה שפשטה באירופה היא למעשה תוצר של מגפת גילוי עריות ותקיפות מיניות. מכיוון שהאשמה על כך הוטלה ישירות על הגברים, היה למסד הרפואי אינטרס ברור להכחיש את ממצאיו. פרויד, שרצה לקבל הכרה בקהילה המדעית, נאלץ לסגת מגילויו, גם אם באופן לא מודע.
21. דניאל בוירין טען במאמר מבריק כי המעבר מתיאוריית הפיתוי לתסביך האדיפלי נבע מהפחד של פרויד מפני נישוי, פחד שהיה מעוגן בתפיסות אנטישמיות מופנמות. לטענתו של בוירין, שלושה תהליכים חברתיים תרמו לכך: ראשית, האידיאולוגיה האנטישמית שראתה ביהודי יצור נשי ומסורס, בין היתר בשל ברית המילה (תפיסה שהשתקפה גם בעגה הווינאית של התקופה: הדגדגן נקרא "היהודי" ואוננות נשית כונתה "לשחק עם היהודי"); שנית, עליית המדע המודרני והיווצרותן של קטגוריות חדשות של מיניות, ובהן הומוסקסואליות; ושלישית, התחזקות השיח הנוצרי הומופובי באותה תקופה. על פי בוירין, שיחים אלו יצרו זיווג מושלם בין אנטישמיות והומופוביה, והובילו את פרויד לנסות להרחיק את הזיהוי של היהודי עם ההיסטרי; וראו דניאל בוירין, "פרויד ופליס: הומופוביה, אנטישמיות והמצאת אדיפוס", מאגלית: עמליה זיו, בתוך יאיר קדר, עמליה זיו ואורן קנר (עורכים), מעבר למיניות: מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית, הקיבוץ המאוחד, תל אביב 2003, עמ' 272–302.
22. בניגוד לפרויד, שכאמור הפנה עורף לתיאוריית הפיתוי המוקדמת שלו, הפסיכואנליטיקאי שנדור פרנצי – שהיה במשך שנים עמית וחבר קרוב של פרויד – ביקש דווקא להמשיך לפתח אותה. במאמרו "בלבלו השפות בין המבוגרים לילד" (1933) שב פרנצי אל תיאוריית הפיתוי כדי

מחיקה מכוונת ואלימה זו של תיאוריית הפיתוי היא מעין גילום – או "אקטינג אאוט" – של תנועת המטוטלת התרבותית ביחס לטראומה. כפי שטענה ג'ודית לואיס הרמן בספרה פורץ הדרך טראומה והחלמה (1992), היחס לטראומה מופיע בתרבות בגלים – לאחר כל התייחסות תרבותית משמעותית לתופעה יש תקופת חביון, המאופיינת בהכחשה ובהדחקה תרבותית:

המחקר השיטתי של הטראומה הנפשית תלוי אפוא בתמיכתה של תנועה פוליטית. [...] ההתקדמות בתחום הזה מתרחשת רק כאשר היא נתמכת בידי תנועה פוליטית חזקה דייה להעניק לגיטימיות לכרית בין חוקרים למטופלים ולצאת נגד התהליכים החברתיים הרגילים של השתקה ושל הכחשה. באין תנועות חזקות לזכויות האדם, התהליך הפעיל של מסירת עדות יוצא בהכרח מפני התהליך הפעיל של שכחה. ההדחקה, הדיסוציאציה וההכחשה מתרחשות בתודעה החברתית כמו בתודעת היחיד.²³

הרמן הדגישה בדברים אלו את ההכרח בקיומה של תנועה פוליטית משלימה, שתתמוך בכל ניסיון תרבותי להתמודד עם טראומה. עוד טענה כי טראומה לעולם אינה אישית או פרטית אלא תמיד קולקטיבית, וכי הצגת קורבנות האלימות כמקרים פרטיים או בודדים היא היא דרכה של התרבות להכחיש את האלימות המסדירה אותה. תנועת המטוטלת שתיארה הרמן מתממשת הלכה למעשה גם בהיסטוריה של הפסיכואנליזה עצמה: בעקבות התמקדותם של ממשיכיו של פרויד (כגון מלאני קליין) בדיאדה אס-ילד ובשלבם הפרה-גניטליים, ובהיעדר תנועה פוליטית תומכת, הלך והתמעט העיסוק בהיסטוריה. תהליך זה הגיע לשיאו בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים, אז נטען כי ההיסטוריה כמעט נעלמה מהשיח.²⁴ בשלב זה התבסס הקישור בין היסטוריה לבין הפרעות אישיות, כמו הפרעת אישיות היסטריאנית, בפסיכולוגיית האני האנגלו-אמריקאית. קישור זה, שנבע מהבנת ההיסטוריה כמערך הגנה מפני דיכאון, הוביל לדה-סקסואליזציה של ההיסטוריה ולתקופת חביון ממושכת בעיסוק הפסיכואנליטי

לזוהת דרכה את הדיסוציאציה, כלומר את הפיצול שנוצר בתוך החוויה של האלימות המינית בין המציאות הממשית לזו הנפשית. הוא הבין את הפנטזיות הלא-מודעות כניסיון להתמודד עם מציאות טראומטית. פרויד, שראה בחזרתו של פרנצי אל תיאוריית הפיתוי ביקורת אישית עליו, נידה אותו מהחברה הפסיכואנליטית והביא להשכתו במשך עשורים רבים; וראו שנדור פרנצי, "בלבול השפות בין המבוגרים לילד: שפת הרוך ושפת התשוקה", בתוך בלבול השפות בין המבוגרים לילד, מגרמנית: רחל בר-חיים, עם עובד, תל אביב 2003, עמ' 199–207; עמנואל ברמן, "הקול האחר: שנדור פרנצי ותרומתו לטיפול הפסיכואנליטי", בתוך פרנצי, ראו שם, עמ' 11–70. 23. ג'ודית לואיס הרמן, טראומה והחלמה, מאנגלית: עתליה זילבר, עם עובד, תל אביב 2008, עמ' 23. 24. לוי, "אחרית דבר", לעיל הערה 3, עמ' 264.

באלימות מינית. בשנות התשעים חזרה ההיסטוריה אל השיח הפסיכואנליטי, בעיקר במסגרת הגישה ההתייחסותית,²⁵ דווקא דרך המיניות הפרה-אדיפאלית, כפי שעולה מעבודתם של מרילו ליונלס ופיליפ ברומברג,²⁶ ואף ממחקרה של ג'ודי מסלר דיוויס.²⁷ גם עבודתו של כריסטופר בולאס, ובייחוד ספרו היסטוריה, מחזירים את תיאוריית הפיתוי אל מרכז השיח העכשווי.²⁸

לצד חזרתה של תיאוריית הפיתוי לשיח הפסיכואנליטי, היא עשתה גם קאמבק תרבותי בשני העשורים האחרונים. בעקבות תנועת #MeToo הפך נושא האלימות המינית כלפי נשים מצד גברים בעלי כוח לנושא כתיבה מרכזי. התנועה פרצה אל השיח הציבורי בשנת 2017 וחשפה את מקומה של האלימות המינית כפרקטיקה רווחת בתעשיית הקולנוע, ובהמשך גם בשדות מקצועיים נוספים. אומנם התנועה החלה את

25. הפסיכואנליזה ההתייחסותית, שצמחה בשנות השמונים של המאה העשרים, תופסת את "העצמי" כמהות הנמצאת במפגש אינטרסובייקטיבי מתמיד עם סביבתה, ולכן מדגישה את ה"פסיכולוגיה של שניים" בתוך השדה הטיפולי. בשונה מפרויד, שייחס את הסבל האנושי לקונפליקט בין דחפים ומשאלות לא מודעות לבין הסופר-אגו, הגישה ההתייחסותית מזהה את מקור המצוקה בדיסוציאציה בין חלקי עצמי מפוצלים. דגש זה מוביל לתפיסה שונה של הממד הגופני והביולוגי, תפיסה הנגזרת מההבנה שמושגים כמו מיניות ומגדר מתהווים ומעוצבים במסגרת אינטראקציה עם הזולת ועם השפה, ולא כישויות דטרמיניסטיות ומובחנות; וראו אצל רוני באט, "מבוא", סטיבן מיטשל ולואיס ארון (עורכים), פסיכואנליזה התייחסותית: צמיחתה של מסורת, מאנגלית: איריס רילוב, תולעת ספרים, תל אביב 2013, עמ' 10-11.

26. Philip M. Bromberg, "Hysteria, Dissociation, and Cure", *Standing in the Spaces*, Analytic Press, London 1998; Marylou Lionells, "A Reevaluation of Hysterical Relatedness", *Contemporary Psychoanalysis*, 22:4, 1986, pp. 570-597; וראו גם אצל לוי, "אחרית דבר", לעיל הערה 3, עמ' 268.

27. אומנם גם ג'ודי מסלר דיוויס תיארה תגובה לדחייה של האם את ההנאה הארוטית של התינוק, אך היא התמקדה בתהליכים הלא-מודעים שהובילו להדרת הדיון בחשיפת העברה נגדית ארוטית מהשיח המקצועי, וכך האירה תהליכים מקבילים בטיפול. לדעתה, בתזמון המתאים, על המטופל להכיר את המטפל כסובייקט בעל תחושות ומשאלות ארוטיות משלו כדי לאפשר שחזור מחדש (Reenactment) של חוויות עבר הקשורות לאובייקט, וכדי שהמטפל יוכל לתפקד כמכל המאפשר לחוות את הישן, לצד קידום האפשרות ליצירת החדש; וראו Jody Messler Davies, "Love in the Afternoon: A Relational Reconsideration of Desire and Dread in the Countertransference", *Psychoanalytic Dialogues*, 4:2, 1994, pp. 153-170.

28. נראה כי יש קרבה רעיונית בין העמדה ההתייחסותית לבין עמדתו של בולאס בספרו היסטוריה, גם אם היא מנוסחת בשפה שונה, כפי שציין איתמר לוי. ההיסטוריה לתפיסתו של בולאס היא תגובה לדחייה של האם את ההנאה הארוטית שמעוררת בה הנקה, וכן את הבושה הנלווית להנאה זו. ואולם ההיסטוריה אינה נוצרת מייד, אלא רק מאוחר יותר, בדעיכה, כשהתינוק מפתח הבנה של מיניות ויכול לפרש מחדש אירועים מעברו. למעשה, ההיסטוריה נוצרת כאשר הליברו שלו קופא, נשאר בשלב האוטו-ארוטי ולא מופנה לאובייקטים חיצוניים. באופן זה שב בולאס אל אירועים בתחום גילוי העריות (תיאוריית הפיתוי) בין הורים (אימהות בעיקר) לילדים, אך מיקם אותם בגיל מוקדם הרבה יותר. לתפיסתו, ההיסטוריה הופכת להפרעת אישיות; וראו בולאס, היסטוריה, לעיל הערה 3; לוי, "אחרית דבר", לעיל הערה 3, עמ' 270.

דרכה עוד קודם לכן, בשנת 2006 בהובלת הפעילה החברתית טראנה בורק, אך צברה תאוצה רק כעשור מאוחר יותר, כשהשחקניות רוז מק'גוון ואליסה מילאנו עודדו נשים לשתף את חוויותיהן באמצעות ההאשטאג #MeToo ברשתות החברתיות. כך נחשפו ממדיה הרחבים של התופעה, דמויות בכירות הודחו מתפקידיהן, וגברו המודעות והשיח הציבורי סביב הטרדות מיניות.

במידה רבה, תנועת #MeToo היא התנועה הפוליטית שאפשרה את שובה של תיאוריית הפיתוי. כמאה שנה לאחר שפרויד וברויאר נסוגו מהאמון שנתנו במטופלות שלהם, ואימצו תיאוריה שהאשימה את קורבנות האלימות המינית בתלונות שווא הנובעות מפנטזיות מיניות שלהן, קמה תנועה פוליטית הקוראת להשיב את האמון התרבותי הקולקטיבי על ידי הקשבה לסיפורים על אלימות מינית והכלה שלהם. חזרתה של תיאוריית הפיתוי מבוססת על הבנה מתעצמת כי יחסי הכוח המאפשרים את ה"פיתוי" של המבוגר את הילד או הילדה, משתחזרים גם ביחסים המגדריים ובהיררכיות מקצועיות. הפיכת ילדות למושאי תשוקה מינית מותירה חותם מתמשך בחייהן של נשים בכל תחומי התרבות, ומקבעת את יחסי הכוח המגדריים.

בניגוד לתיאוריית הפיתוי המקורית, תנועת #MeToo לא עשתה ריקליימינג למושג ההיסטוריה, אלא התנערה ממנו לחלוטין. זאת בשל הקישור רב-השנים של המושג לפנטזיות, להמצאות, לשיגעון ולפרפורמנס – קישורים שאפשרו אי-צדק אפיסטמי מתמשך והדירו את דבריהן של נשים משלל שיחים במחי מילה אחת. על כן אין זה מפתיע כי הביקורת על התנועה השתמשה, באופן אירוני, במושג ההיסטוריה כדי לערער על אמינותן של המתלוננות. כך למשל הבמאי רומן פולנסקי, שהורשע באונס קטינה בשנת 1977, השתמש בביטוי "היסטוריית #MeToo" כדי להציג את התנועה כתגובה מוגזמת ובלתי רציונלית להטרדות ולעבירות מין. באופן זה, השיח העכשווי מכיל בתוכו את מלוא המשמעויות ההיסטוריות של ההיסטוריה, גם אם הן מתפצלות בין שני צידי המתרס השיחני.

תנועת #MeToo היא תוצר של תהליכי עומק חברתיים ופוליטיים בנושא אתיקה ביחסי מין, ששיאם בשנות השמונים והתשעים של המאה העשרים.²⁹ הפילוסופיה

29. כפי שטענו גייל רובין, תומס מילר ואחרים, יחסי מין הטרנסקואליים מבוססים על תפיסה של נשים כקניין. שמירת הבתולים נועדה למקסם את הרווח בעת ה"מכירה" (המילולית או המטאפורית, תלוי בתקופה). על פי מודל הקניין, אישה המקיימת יחסי מין מאבדת דבר מה; ואם תקיים יותר מדי, לא יישאר לה דבר. במסגרת מודל זה, ההגדרה של אונס מצטמצמת רק למקרים של אי-הסכמה. אם מישור רוצה לקחת דבר מה והבעלים לא מתנגדת – "It's free for the taking"; וראו Gayle Rubin, "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex", in Linda Nicholson (ed.), *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*, Routledge, New York 1997, pp. 27–62; Thomas M. Milar, "Toward a Performance Model of Sex",

העכשוויות של ההסכמה (Consent) היא המנוע ההגותי מאחורי התנועה, והיא שאפשרה את החזרה אל תיאוריית הפיתוי בגרסתה המעודכנת. על פי זרם הגותי זה, בתנאים של אי־שוויון לא מתקיימת אוטונומיה; ואוטונומיה זו הכרחית לכינונו של סובייקט שיש בכוחו להסכים להשתתף בפעילות כלשהי, או לסרב לה.³⁰ כפי שטענה המשפטנית קתרין מקינזון, מושג ההסכמה –

הוא מטבעו בלתי שוויוני, שכן הוא מניח בשתיקה שהצדדים המעורבים בו הם שווים – בין אם כך הוא המצב ובין אם לאו. הוא נשען על הנחה סמויה בדבר חירותו של מי שהמעשה מופעל עליו, ועל המשמעות של "הרצון החופשי" המאזן את יוזמתו של "האחר", תחת תנאים של אי־שוויון מגדרי, שבדרך כלל נותרים סמויים ברקע, ולפעמים גם נוכחים בחזית. הדבר דומה להנחה שניתן להיות חופשי בלי להיות שווה – הנחה שמעולם לא הוסברה ואף לא נחשבה ככזו שיש צורך להסבירה.³¹

כך מושג ההסכמה נעשה מושג מרכזי בהגדרה המשפטית של אונס, וכן בשיח הרווח ברשת. למעשה, כבר התגבשה סביבו תרבות שלמה – תרבות ההסכמה (consent culture). תרבות זו אינה באה לידי ביטוי רק בשיח המשפטי והמיני, אלא חלחלה בשנים האחרונות אל התרבות הגבוהה ואל התרבות הפופולרית גם יחד.³²

- in Jaclyn Friedman & Jessica Valenti (eds.), *Yes Means Yes!: Visions of Female Sexual Power & a World Without Rape*, Seal Press, Berkley 2008, pp. 29–41
30. בשנת 1986 פסק בית המשפט העליון של ארצות הברית כי הטרהדה מינית היא סוג של אפליה מגדרית במקום העבודה. פסיקה זו אומצה ויושמה במקומות רבים בעולם, והשלכותיה מרחיקות לכת – אם אונס הוא תוצאה של יחסי מין לא־שוויוניים, הרי שהגדרתו במונחים של "אי־הסכמה" כלל אינה רלוונטית. במצב כזה, כאשר שוויון – ולא אוטונומיה – הוא העניין המרכזי, מתברר כי רוב הדיונים המשפטיים שנערכו בנושא כלל לא נגעו בשרש הבעיה.
31. Catharine A. MacKinnon, "Rape Redefined", *Harvard Law & Policy Review*, 10, 2016, p. 440
32. בתרבות הפופולרית סימן הסרט חמישים גוונים של אפור (2015) רגע מכונן בשיח על הסכמה מינית, עם הכנסתו של מושג הסאדו־מאזו אל הקולנוע ההוליוודי המיינסטרימי. עם זאת, ההסכמה בסרט מניחה סובייקטים חופשיים, ולפעמים ביחסי הכוח אין לכאורה השפעה על יכולתה של הגיבורה להחליט באופן אוטונומי. מאז הפכו שאלות של הסכמה לתמה רווחת בספרות העכשווית, הן ברומנים פופולריים כגון ולדימיר מאת ג'וליה מאי ג'ונאס (2022) או יקורי המנוול מאת וירג'יני דפנט (2022); והן בסרטים בייביגירל (2024), סורי, בייבי (2025) ואחרים. אומנם הספרות עסקה מאז ומתמיד בשאלות של הסכמה, אך בהיעדר תנועה פוליטית, כדברי הרמן, משמעותן נותרת מודחקת. עדות לכך ניתן למצוא בספרה של אילנה סובל *Flesh of My Flesh* החוזר אל יצירות קלאסיות מהספרות העברית וחושף את מרכזיותה של האלימות המינית בהן (למשל ביצירותיהם של גרשון שופמן, חיים נחמן ביאליק, דוד פוגל, יורם קניוק, עמליה כהנא־כרמון, שושנה שבכו);

הסיפור הראשון שבישר את ההסכמה כתמה ספרותית עכשווית, משום שעסק ברצינות בשאלת יחסי הכוח, היה "Cat Person" (חובב חתולים) מאת קריסטן רופניאן שהתפרסם ב-4 בדצמבר 2017 בניו יורק ו הפך מייד לווריאלי. הסיפור מתמקד במה שכונה עד אז "האזור האפור" של תחום ההסכמה, ופורש עקב בצד אגודל את מכבש הלחצים הסמוי המופעל על נשים בעת אינטראקציה מינית. סיפור זה מחזיר לקדמת הבמה לא רק את תיאוריית הפיתוי – שכן ליבתו מתארת אלימות מינית כפועל יוצא של יחסי הכוח המגדריים – אלא גם, בעקיפין, את מושג ההיסטריה. שם הסיפור, "Cat Person", מזכיר את תפיסת האינורסיה המינית, שתיאר דייוויד הלפרין במאמרו "מאה שנים של הומוסקסואליות", שרווחה לפני "המצאת" ההומוסקסואליות באמצע המאה התשע-עשרה.³³ טרם הופעת המונח "הומוסקסואליות" נעשה שימוש במונח "אינורסיה", ("היפוך מיני", sexual inversion), אשר לא ציין דווקא הומוסקסואליות ואף לא תיאור של זהות, אלא התייחס למגוון תופעות של התנהגות מינית "חריגה", שלא עלתה בקנה אחד עם התפיסה החברתית של התפקיד המיני הגברי או הנשי; למשל נפש "נשית" בגוף גברי או נפש "גברית" בגוף אישה. הלפרין מנה דוגמאות שונות של אינורסיה, ובהן נטייה פוליטית אצל נשים וחיבה לחתולים אצל גברים(!). סיפורה של רופניאן מתייחס לאהבת החתולים של גיבורו כעדות ליכולות "נשיות", כגון טיפול ודאגה – כלומר, ל"היפוך מיני" רצוי. אולם היפוך זה מתגלה בסופו של דבר כתרמית, כמצג שווא. באמצעות אזכור האינורסיה המינית חוזר הסיפור אל תפיסת ההיסטריה של פרויד וברויאר, שראו את המטופלות ההיסטריות שלהן כמי שאינן מסתדרות עם הדרישות החברתיות והמיניות מנשים, ואת המטופלים ההיסטריים כמי שאינם מסתדרים עם הדרישות החברתיות מגברים.³⁴

שובה של תיאוריית הפיתוי דרך תנועת #MeToo והפילוסופיה העכשווית של ההסכמה ערער לא רק את הנורמות בשדה המיני, אלא גם את השדה הרפואי. אחת התוצאות החשובות של שינוי תודעתי זה היא המשגת האלימות המיילדותית (אלימות

Ilana Szobel, *Flesh of My Flesh: Sexual Violence in Modern Hebrew Literature*, ראו State University of New York Press, Albany 2021

33. ראו David M. Halperin, *One Hundred Years of Homosexuality, and Other Essays on Greek Love*, Routledge, New York and London 1990

34. במונח זה, המושג "היסטריה גברית" מבטא גם הוא, כאמור, מעין אינורסיה מינית. ההיסטריה הגברית הומשגה במלחמת העולם הראשונה, בעקבות זיהוי תסמינים דומים אצל חיילים שחזרו משדה הקרב לאלו של נשים שאובחנו כהיסטריות. וכמותן, גם הגברים שסבלו מהיסטריה זכו ליחס מזלזל, שנבע מהאמונה כי מחלתם מעידה על ניוון מוסרי. הפסיכיאטר הבריטי לואיס יילנד, למשל, פרסם ב-1918 את המסה "הפרעות היסטריות של לחימה", שבה המליץ על אסטרטגיית טיפול המבוססת על השפלה, איומים וענישה; וראו הרמן, טראומה והחלמה, לעיל הערה 23, עמ' 35.

המתרחשת בשדה הלידה), שהאו"ם כבר הגדיר כעוול חברתי של ממש וכהפרה גלובלית של זכויות נשים.³⁵ בעקבות הכרה זו החל תחום היחסים הטיפוליים בין אנשי מקצועות הבריאות לבין חולות ומטופלות להשתנות ולהתעצב מחדש מתוך פריזמה מגדרית. כחלק משינוי זה נטבע המושג "גזלייטינג רפואי", המתייחס לבעיית אי-האמון השוררת לעיתים בין נשים ולהטב"קים לבין הממסד הרפואי ושירותי הבריאות. גזלייטינג רפואי מתאר האשמה חוזרת של מטופלות ומטופלים בהיסטריה ובאובדן קשר עם המציאות, המאפשר התעלמות מהתלונות ומהכאב שלהם. כך, באמצעות פילוסופיה ואתיקה פמיניסטית ותחום לימודי המוגבלות – כפי שעולה, בין השאר, מעבודותיהן של אייריס מריון יאנג, איליין סקארי, סוזן סונטג, אודרי לורד, סאלי פרנץ', יוהנה חדוה וחוי כארל – הפערים בין חוויית המטופלות והחולים לבין נקודת המבט של מערכת הבריאות עוברים התכווננות אתית מחודשת, כדי לשפר במידה ניכרת את בריאותם ואת רווחתם של ציבורים מגוונים.

בעקבות השינויים הללו, יצירות עכשוויות מתבוננות מחדש לא רק על השדה המיני אלא גם על השדה הרפואי ככאלו הרוויים ביחסי כוח המערערים את אפשרותה של הסכמה אמיתית. יצירות אלו עוסקות, בין היתר, באלומות מיילדותית, כמו סיפורה של אילנה ברנשטיין "לידה" (2019), ספרה של ליאת אלקיים והלילה עוד צעיר (2019), סיפורה של כרמן מריה מצ'אדו "The Husband Stitch" (2017) והסדרה פליישמן בצרות (2022);³⁶ ובאלומות גניקולוגית, למשל ברומן ההסכמה מאת ונסה ספרינגורה (2020), ברומן שיחות עם חברים מאת סאלי רוני (2017), או בספר עצם חשופה מאת רוני גרוס (2019). לצד אלו, מופיעים גם ייצוגים של אלימות רפואית במובנה הרחב, למשל בממואר יחסים מסוכנים של מאירה וייס (2023).³⁷

מושג ההיסטריה – הרווח, כאמור, בשיח היומיומי השגור – הוא כמו כמוסה האוצרת בתוכה את ההיסטוריה הבעייתית של הזיהוי בין נשיות לחולי, ובמובן זה הוא מאפשר לחבר בין פמיניזם למדעי הרוח הרפואיים. רק בשנים האחרונות מעמיקה בתוך הממסד הרפואי התובנה כי מצבים בריאותיים מובנים, מפורשים ומטופלים אחרת בקרב מגדרים שונים, וכי הגדרות הבריאות והרווחה (wellbeing) אינן אחידות מגדרית. בעקבות תובנות אלו התפתחו שני ענפים עיקריים: רפואה מודעת מין ומגדר ורפואת להטב"ק. גם בתי הספר לרפואה מגבירים בשנים האחרונות את מודעותם לנושאים

35. מאיה קרמר, דרר ונדר-אלבאנס דגנית זומרפלד ונטלי בניהו, דו"ח עדיוות: הקו ליולדת, מרץ 2023, התנועה לחופש הבחירה בלידה, ישראל 2023.

36. הסדרה מבוססת על רומן באתו השם מאת טאפי ברודסר-אקנר (2019), אך בו העיסוק באלומות המיילדותית מצומצם יותר.

37. ראו בנושא זה Chen Edelsburg, "Medical Violence in Hebrew Literature: Women's Harvesting of Genre", *Nashim*, forthcoming

אלו, ומשליכים אותם בהכשרה הרפואית – בין אם במסגרת מחלקות לחינוך רפואי ובין אם בקורסים העוסקים בביור-אתיקה. אף בתחום רפואת הנפש והפסיכיאטריה הולכת ומתבססת ההבנה כי הגדרות של אבחנות שונות לוקות בהטיה מגדרית, ונעשים ניסיונות ממשיים לשינוי מצב זה. במקביל, בזירה התיאורטית משגשים מדעי הרוח הרפואיים (Medical Humanities) ולימודי המוגבלות, ומסלולים בתחומים אלו נפתחים באוניברסיטאות המובילות בעולם. עם זאת, הפרדיגמה הרפואית שצמחה מתוך מרכזו של הגוף הגברי, ממשיכה להותיר אזורים נרחבים זנוחים בכל הנוגע לגופים "אחרים" לסוגיהם. ההגות והאתיקה הפמיניסטית מאפשרות לשאול שאלות עומק אפיסטמיות ואונטולוגיות על המובן מאליו הרפואי – אלימות, יחסי כוח, כאב, סדרי עדיפויות והשתקות למיניהן – שאלות שיש בהן צורך אקוטי ואינן מקבלות מענה במסגרת הפרדיגמה הקיימת.

ההיסטוריה כביכול נעלמה מעולם הרפואה והפסיכיאטריה מאז שנות השמונים, אך נוכחותה בתרבות נותרה חזקה מתמיד. החולי עדיין נחשב לעניין נשי,³⁸ וכפי שטענה יוהנה חדוה במניפסט המשפיע שלה "Sick Woman Theory", מחלות ומוגבלויות עושות "פמיניזציה", כלומר מקנות חולשה נשית לכל מי שלוקה בהן. כפי שהראתה חדוה, לזיהוי החולי עם הנשיות יש גם השלכות כלכליות מובהקות, שכן באקלים הקפיטליסטי, בריאות מוגדרת כמצב המאפשר עבודה ופרנסה.³⁹ הבנת הנשיות כחולי שמקורו באיברי הרבייה הנקביים (או, כפי שהוזכר לעיל, צמצומה לרחם בלבד) מצדיקה בתורה את מיקומן הנמוך של נשים בבעלות על אמצעי הייצור ואת ריבוי העבודות השקופות המוטלות עליהן. "כלכלת החלב", כמונחיה של הלן סיקסו – כלכלה המושתתת על הפרדיגמה של ההנקה, שניתן להבינה גם ככלכלת הטיפול והדאגה

38. זיהוי הנשיות עם חולי עומד בסתירה לעובדה כי רובם המוחלט של המחקרים הרפואיים נעשה – בעבר ובהווה – על גופים של גברים בלבד. הדינמיות של הגוף הנשי, על מחזוריו ההורמונליים והאפשרות להיירון, גרמה למחקר המתבסס על הגוף הגברי להיתפס כיציב ונוח יותר לביצוע. מצב זה הביא לכך שמינוני התרופות שנוטלות נשים אינם מותאמים להן, וכן לכך שמחלות שסובלות מהן בעיקר נשים נותרות פחות נחקרות ופחות מאובחנות (ולכן מכונות "מחלות שקופות"). אומנם בשנים האחרונות צומחת תנועה של רפואה מודעת מין ומגדר, אך כפי שהדגישה אומי לייסנר, זו אינה חורגת מהפרדיגמה הרפואית-פטריארכלית, אלא נשארת בתוך מסגרת הערכים הקיימת, הן בשל היעדר כלים תיאורטיים הן בשל אינטרסים כלכליים ואחרים. כפי שטענה לייסנר, "כיום אנו רואים את הממסד הרפואי מאמץ את המונח 'מגדר' בתוך עצמו וכשלו, אלא שלא זו בלבד שאין כאן הכרה בהשפעה החברתית על קטגוריית המין, אלא שגם המונח 'מגדר' מרוקן ממשמעותו המקורית ודומה יותר למין ביולוגי במשמעותו הקבועה והמקבעת המקורית"; וראו אומי לייסנר, "רפואה מגדרית, האם היא טובה לנשים?", המשפט, טז, תשע"א, עמ' 521.

39. Johanna Hedva, "Sick Woman Theory", *Mask Magazine*, 24, January 2016.

(Care Economy) – מוצגת כחריגה מהנורמה, ולא ככלל שכיח ורצוי. בכך היא מפנה את מקומה להמשך שלטונו של ההיגיון התועלתני הפטריארכלי-קפיטליסטי.

*

דיוויד אנג ודיוויד קזנג'יאן חתמו את פתח הדבר המרתק שלהם לאסופת המאמרים *Loss: The Politics of Mourning*, העוסקת בבחינה מחודשת של המושגים "אבל" ו"מלנכוליה", על היחסים (ההיררכיים) ביניהם, במשפט: "בדומה להיסטוריה במפנה המאה הקודמת [סוף המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים], המלנכוליה במפנה המאה הזו [ראשית המאה העשרים ואחת] התגלתה כאבן דרך חיונית להבנת התצורות החברתיות והסובייקטיביות"⁴⁰. אסופת המאמרים שלהם מבקשת לבצע דה-פתולוגיזציה דומה לזו שבוצעה למושג "היסטוריה", ולעמוד על הפוטנציאל האתי והיצירתי העשיר הטמון במושג "מלנכוליה". ואכן "היסטוריה" – לפחות כקטגוריה קלינית – היא לכאורה דבר מה השייך לעבר. ועם זאת, כפי שהראתה הקדמה זו, המושג, על שלל ההקשרים והמשמעויות הנלוות לו (לצד הניחוח ה"פתולוגי" שהוא עדיין נושא עימו), מוסיף להיות רלוונטי מאוד לכאן ולעכשיו. הרלוונטיות של המושג, בצירוף נוכחותו ה"רודפנית", היא שהניעה אותנו לערוך את הגיליון הנוכחי.

בחרנו לכנס בגיליון מאמרים הקושרים בין שלל הסוגיות שמעורר מושג ההיסטוריה האלסטי – בצומת שבין רפואה, מגדר ואלים – לבין ייצוגיהן התרבותיים בספרות, באומנות ובקולנוע, כדי לבחון את המורשת התרבותית שלה. המאמרים המובאים כאן מציעים קריאה השוואתית רחבה, המגשרת בין תקופות, ז'אנרים ותיאוריות שונות, משלהי המאה התשע-עשרה ועד היום. יחד הם מציעים התבוננויות עשירות ומקוריות ב"היסטוריה" על ריבוי המובנים וההשתמעויות שלה.

מאמרם של חן אדלסבורג ודרור משעני, "בשיגינות נשים צריך להתחשב": הבעיה הכלכלית של ההיסטוריה בסיפורי שרלוק הולמס", בוחן את פרשנותו של ארתור קונן דויל – ושל הבלש הספרותי שלו, שרלוק הולמס – למגפת ההיסטוריה. המאמר מראה כי הסיפורים שבמרכזם הלקוחות של הולמס הן נשים היסטוריות, מציעים מבט ביקורתי על ההיסטוריה כמחלה נשית ועל הגדרתה כמחלת נפש. קונן דויל, ובעקבותיו גם ניקולס מאיר שכתב שנים מאוחר יותר את הרומן תמיסת שבעה האחוזים, מציגים את ההיסטוריה דווקא כתגובה גברית לאובדן שליטה – כלכלית ומינית – בנשים. ברכים מסיפורי הולמס, הבנת ההיסטוריה כמחלה נשית מוצגת כפשע שמבצעים גברים כלפי בנותיהם, רעיותיהם או אמותיהם. בהקשר זה, ההיסטוריה אינה מוצגת כ"מחלת נפש"

David Eng and David Kazanjian, *Loss: The Politics of Mourning*, University of California Press, Berkeley 2002, p. 23 .40

אלא כסוג של "גזלייטינג": מניפולציה המופעלת על נשים מצד קרובי משפחה המנסים לשלוט בנכסיהן, בתקופה שבה שונו חוקי הקניין באנגליה ונשים קיבלו לראשונה זכות לרשת רכוש. עם זאת, שליטה כלכלית כרוכה תמיד גם בשליטה מינית, ולכן סיפוריו של הולמס רומזים למבנה האינססטואלי של הסדר הכלכלי-פטריארכלי, שהגברים מבקשים לשמר. במובן זה, קונן דויל התכתב עם תיאוריית הפיתוי הפרוידיאנית, ממש באותן שנים שבהן פרויד וברויאר כתבו את מחקרים בהיסטוריה.

מאמרה של ורד לב כנען, "פואטיקה של היסטוריה: קריאה השוואתית בוחא האור של לאה גולדברג וסיפור על אהבה וחושך של עמוס עוז", מציע עיון היסטורי-תרבותי רחב במושג ההיסטוריה ובהשפעתו על הספרות העברית. הוא מראה כיצד ההיסטוריה נעה בין מיתוס למדע, ומשרטט את המעבר מתפיסות רפואיות על "רחם נודד" אל הפסיכואנליזה הפרוידיאנית, שעיצבה את ההיסטוריה כתופעה נפשית אוניברסלית. המאמר מציג את האמביוולנטיות כעיקרון אסתטי מודרניסטי, שנולד מתוך גילוייו של פרויד, ובפרט מתוך עבודתו עם מטופלות היסטוריות. הפואטיקה הנוצרת מכך – פואטיקה של כפילות, סתירה וריבוי קולות – נעשית למאפיין העיקרי של כתיבת זיכרון הנשענת על ההיגיון ההיסטרי. המאמר מחבר בין שתי יצירות בעלות יסודות אוטוביוגרפיים – והוא האור של גולדברג (1946) וסיפור על אהבה וחושך של עוז (2002) – וטוען כי ביכולתה של קריאה השוואתית זו להאיר את מופעה של פואטיקת ההיסטוריה המשותפת לשתי היצירות. לצד זאת, הוא דן ב"פואטיקה היסטורית" על גילומיה בספרות העברית באופן רחב יותר, ועומד על הפוטנציאל היצירתי והפואטי של ההיסטוריה – גם כמקור השראה ליצירתה של שפה (וכתיבה) עברית חדשה ושונה. המאמר של אורן ירמיה, "היא עמדה בפניה כחיה שנלכדה": אונס והאלגוריה הלאומית בהמאהב לא"ב יהושע", מציע קריאה חדשה ברומן הקאנוני של יהושע, המתמקדת באחת הסצנות האחרונות בו – סצנה המתארת מעשה אונס שאינו זוכה לשיום ברומן ושאינו נתפס כמעשה אונס גם בעיני הגיבור. קריאה זו בוחנת את מוטיב האונס ביחס למיקומו בעלילה, לאלגוריה הלאומית ולהתקבלות הרומן; ומבקשת להציב בחזית את דמותה של טלי – דמות שאינה זוכה ברומן למנוולוג ("ול"קול") משלה, ו"מסולקת" מן העלילה מייד לאחר מעשה האונס. בהשראת מהפכת #MeToo ובזיקה לתיאוריות פמיניסטיות, הדיון מתרחב לשאלת הייצוג של אלימות מינית ואונס ולמשמעויות האתיות, הפוליטיות והפואטיות הנגזרות מכך. מכאן המאמר מוביל לעיון מחודש בתשתית האלגורית של הרומן, שבה מושג "המאהב" נושא מטען מקראי של מאהבים זרים ומסמן את החורבן שאלימות דור המייסדים עלולה לחולל. אייל דותן במאמרו "שמרי על עצמך": אומנות הסימפטום של סופי קאל" בוחן את יצירתה של סופי קאל כתגובה אומנותית-היסטורית למכתב פרידה מגבר – מכתב

המוצב כמחולל היסטריה קלאסי במובנה הפסיכואנליטי-לאקאניאני: טקסט המעורר אניגמה סביב איוויו של האחר. אף על פי שהמכתב נועד לבסס את עליונותו ואת סמכותו של הכותב ולדחוק את קאל לעמדה היסטרית, תגובתה האומנותית הופכת את נקודת השבר על פיה: שאלת האיוויו מועתקת מן היחסים הזוגיים אל קהילה נשית רחבה של מאה ושבע נשים. כל אחת מהן מגיבה למכתב בדרכה – באופן מקצועי, ביקורתי ולעיתים גם קומי. בכך מומרת דרמה ביוגרפית פרטית במיצב אומנותי רב-תחומי המפרק את הקונבנציה ההיסטרית ומבנה אותה מחדש. המאמר מראה כי המכתב אינו חושף רק פגיעות נשית, אלא גם ממדים של היסטריה גברית – סימפטומים של חרדה, חוסר מימוש וקהות רגשית. קאל מעבירה את הדרמה מהמרחב הביתי-הבנאלי אל הטריבוטל האומנותי, שבו ההיסטריה נעשית מנגנון ביקורתי ותרפויטי. היצירה מהדהדת סצנות מופת בתולדות ההיסטריה – הנערות בפנימייה אצל פרויד ומופעו שארקו בסלפטרייר – אך מחליפה את אחידות הסימפטום ההיסטרי בריבוי קולות נשיים. ריבוי זה מנסח סולידריות אלטרנטיבית וקהילה שיתופית, ובכך מאפשר סוף חדש לדרמה הביוגרפית של המכתב.

במאמרה "מלא מלא מלמלה": רונית אלקבץ והיסטריה כבלבול השפות", אדוה בלזם בוחנת את יצירתה ואת דמותה של רונית אלקבץ, בהתבסס על התיאוריה הפסיכואנליטית של שנדרור פרנצי, שבשונה מפרויד, הדגישה את יחסי הכוח ואת הטראומה הנוצרת בערכוב בין תלות ומיניות. באמצעות שני מושגים מכוננים בכתבתו של פרנצי – "בלבול השפות" ו"הזדהות עם התוקפן" – המאמר מציע להבין את ההזדהות עם התוקפן כמנגנון שקוף שדרכו מתהווה ההיסטריה. קריאה בסצנות מתוך סרטו של שלומי אלקבץ מחברות שחורות מראה כי השפה הקולנועית הייחודית של רונית אלקבץ מעוגנת באסטיקה של בלבול שפות. בסצנה אישית שבה אלקבץ מתארת דרמה של פיתוי מיני שחוותה כנערה, מתנסח כפל הפנים של ההיסטריה – השיתוק והתשוקה – כרצון להיחשק מבלי לרצות לממש. מהות בלבול השפות, המגולם בגוף כהיסטריה, טמונה בהתנגשות בין שפת המימוש של מיניות הגבר המבוגר לבין שפת המיניות הילדית השונה ממנה בתכלית, ובין החלק ה"מעולף" הנענה לפנטזיה של האחר. דרך פרפורמנס נשי החורג מן הסדר הפטריארכלי, אלקבץ הופכת ביצירתה את ההזדהות עם התוקפן למרחב טרנספורמטיבי של משחק, מופע ותשוקה. עבודתה הקולנועית מציבה את ההיסטריה לא כקטגוריה פתולוגית, אלא כקריאת תיגר אומנותית ותרבותית, ובכך מחזירה את מושג ההיסטריה למרכז השיח הפסיכואנליטי והאומנותי כאחד. אילנה סובל במאמרה "מיטות הן עולמות": גנאלוגיה של מוגבלות בשירתה של ענבל אשל כהנסקי" עוסקת בהיעדר מסורת שירית של משוררות בעלות מוגבלות פיזית בספרות העברית, לעומת נוכחות בולטת של כתיבה נשית על חולי רגשי ונפשי.

על רקע פער זה, היא בוחנת את דרכה של אשל כהנסקי בחיפוש אחר מודלים פואטיים לכתיבה. סובל ממקמת את אשל כהנסקי בשושלת פואטית נשית המסרבת להפוך את הכאב לחוויה הרואית או רווחית. בדומה לדליה רביקוביץ, גם אשל כהנסקי מנעת מאסתטיזציה של כאב, ומתארת התמודדות עיקשת, לעיתים כושלת, הנשמרת בכתיבה ובדיאלוגים בין-טקסטואליים. מאמרה של סובל מציע גנאלוגיה חלופית: זוהי אינה שושלת המכוננת מיתוס של חוזק או העצמה, כי אם רשת טיפולית הנשענת על קרבה, תלות הדדית והכרה בכאב כחוויה החורגת מגבולות הגוף הפרטי. על פי סובל, כתיבתה של אשל כהנסקי מתפקדת כמעין ארכיון פואטי של משוררות חולות ונכות, המחבר בין חוויות של כאב, תשוקה ושבריריות לבין אתיקה פמיניסטית של טיפול ודאגה. הגנאלוגיה הפואטית שהיא מכוננת אינה מבקשת לנחם או לעדן את חוויית הנכות, אלא ליצור רשת של קולות נשיים החולקים היסטוריה של כאב, שמחה וקשרים אנושיים – וכך להעניק להם מקום בספרות עברית שעדיין אינה מכירה במלואה בתרבות של נכות. יפתח בירן טוען במאמרו "גלגוליו של הרחם הנודד" כי הרחם הנודד טרם נעלם מהשיח הרפואי והתרבותי; הוא מוסיף להתגלגל כקטגוריה חיה, נעה ופועמת, הן ברמה הקלינית הן ברמה הסמלית. תחילה הוא סוקר את ההיסטוריה של המושג – מן הרפואה ההיפוקרטית ועד לגלגוליו בימי הביניים – ובוחן כיצד שימש הרחם הנודד להבניית טבע האדם והאישה. בהמשך, בירן מציע קריאה של מושג הנודדים דרך מודל "האנרגיה החופשית" של פרויד, מודל המדגיש את תנועת האנרגיה הלא-קשורה כבסיס לתהליכים נפשיים וגופניים גם יחד. קריאתו במקרים קליניים בני זמננו מראה כיצד הרחם נעשה זירה סמלית של נודדים – לעיתים קפוא ומקובע, לעיתים נודד ברחבי הגוף, ולעיתים אף נעלם כליל או מוחלף באובייקט זר. הדוגמאות הקליניות מבהירות כי הרחם אינו איבר אנטומי גרידא, אלא ישות דינמית המתווכת בין גוף לנפש, בין לשון לסימפטום. במקום לראות ברחם הנודד אנקדוטה רפואית גרוטסקית, בירן מבקש להבינו כמטאפורה לחוויות נשיות עכשוויות של כאב, דיכוי ויצירה, ובכך הוא ממקם את רעיון הרחם הנודד בלב שיח רחב יותר על גוף, נפש, שפה ודמיון תרבותי.

תרגומה של מיכל ארבל לסיפור "גברת דאלווי בבונד סטריט" מאת וירג'יניה וולף (1923) – שהיה הבסיס לרומן גברת דאלווי (1925) – והמסה שצירפה לו ארבל, "וירג'יניה בבונד סטריט", חושפים את גיל המעבר כמרכיב מרכזי בחווייתה של קלריסה דאלווי את עצמה ואת מקומה בעולם. ההתמודדות עם ההזדקנות והבלות הרחמית, המופיעה באופן מרומז אך עקבי, נטמעת בזרם התודעה המהפכני של וולף, שבו מחשבותיה של קלריסה נודדות עם צעדי הליכתה (ועם רחמה הנודד) ברחובות לונדון. הרחובות, הבניינים, החנויות והאנשים אינם משמשים תפאורה בלבד; הם יוצרים מסגרת המאפשרת להרהר בגבולות הגוף ובמגבלות החברתיות שמכתיבים לה המגדר,

הזמן והגיל. גיל המעבר אינו מוצג כאן כסימפטום רפואי בלבד, אלא כסמן תרבותי המערער את תחושת החיות, השליטה והערך העצמי, ומעמיד אותן במתח מתמיד מול הזמן החולף. תודעתה של קלריסה נעה בין עבר להווה – בין זיכרונות של גוף שנתפס כפורה ובעל משמעות חברתית, לבין חוויה עכשווית של גוף משתנה – בזמן שהמרחב העירוני ממשיך בתנועתו הבלתי פוסקת, אדיש לשינויים הללו. כך הופך גיל המעבר לנקודת חיכוך בין גוף המצוי בשלב של דעיכה ביולוגית וסימבולית, לבין עולם עירוני שאינו עוצר את מהלכו.

מאמרה של נעמי זיידמן "רוזטה יהודית", שתורגם מספרה *Translating the Jewish Freud* (2024), בוחן את המטאפורה הארכיאולוגית ששימשה את פרויד לתיאור הנפש כאתר חפירות רב-שכבתי. זיידמן דנה במטאפורה זו דרך המקרה של אנה או (ברטה פפנהיים), שבו היה לשפה תפקיד מכריע. ההפרעות ההיסטריות של אנה או התבטאו בקריסת השפה הגרמנית ובגלישה ליידיש (שכונתה "ז'רגון" אצל ברויאר), לצד יכולת יוצאת דופן לדבר ולכתוב בשפות אחרות (אנגלית, צרפתית ואיטלקית). זיידמן מראה כיצד המקרה של אנה או מדגים את המטאפורה של הפסיכואנליזה כמעשה של קריאה ותרגום כתבים רב-לשוניים, בדומה לפענוח אבן רוזטה. המאמר מדגיש את הממד היהודי: היידיש מתגלה כיסוד מודחק הניצב בבסיס ההפרעות הלשוניות. לימים, ברטה פפנהיים עצמה חיברה בין פמיניזם יהודי לתרגומי יידיש-גרמנית, והפכה את שפת ה"ז'רגון" למוקד של רנסנס תרבותי-פמיניסטי יהודי. בקריאתה של זיידמן, ההיסטוריה היא שפה דחוסה בעלת ריבוד לשוני עמוק.

המאמרים שנאספו בגיליון זה מדגימים את כוחו של המושג "היסטוריה" לשמש מפתח לקריאה רבת-חומית, הקושרת בין שדות ידע וניסיון שונים. בצומת זה נפגשים מדע ופסיכואנליזה עם תרבות ואומנות; מגדר עם כלכלה ופוליטיקה; ספרות עם קולנוע ואומנות פלסטית. הקריאות השונות, המגיחות מטקסטים רפואיים, פילוסופיים, ספרותיים וקולנועיים, מחלצות את היסטוריה ממעמדה כקטגוריה פתולוגית בלבד, ומציבות אותה כאתר יצירתי, אתי ופוליטי. מתוך ריבוי זוויות ההתבוננות מתגבשת תמונה מורכבת, המאפשרת – דרך מושג ההיסטוריה – להאיר את המפגש בין גוף וחברה, שפה ורגש, עבר והווה. ריבוי הקולות והגישות אינו מפורר את המושג, אלא מעניק לו חיים מחודשים וממקם אותו במרכזו של דיון רחב על יחסי כוח, יצירה, מגדר, מדע ותרבות במאות התשע-עשרה, העשרים והעשרים ואחת.